

SIR DİZİLERİNDE YER ALAN ADİL DÜNYA İNANCI

Belief in Just World in the Mystery Series

Süleyman YURTTAŞ*

Makale Geliş Tarihi: 21.06.2019

Makale Kabul Tarihi: 30.08.2019

Özet: Yapılan bu çalışma, “sır dizileri” olarak adlandırılan televizyon programlarını konu edinmektedir. Çalışmanın amacı, sır dizilerinde yer alan içeriklerin barındırdığı adil dünya inancının izlerini ortaya çıkarabilmektir. Çalışmada içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın örneklem grubunda yer alan “Kalp Gözü” adlı dizinin 16 bölümü analiz edilerek bulgulara ulaşılmıştır. Verilerden elde edilen bulgular, bölüm içeriklerinde dini sembol ve ritüellerin kullanımının sınırlı olduğunu göstermektedir. Dizide dini sembol ve ritüel kullanımı yerine bölüm içeriklerinde yer alan alt metinler ve kullanılan motifler aracılığıyla dini bir etki oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Çalışmada ele alınan televizyon programının insanlarda hâlihazırda var olan güven ve beklenti ihtiyaçlarına odaklanarak, gündelik yaşam içerisinde adil dünya inancının yerleşmesine ve/veya pekişmesine kaynak oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Adil dünya inancı, Sır dizileri, Din, Kalp gözü.

Abstract

This study focuses on TV programs called “Mystery Series”. The aim of the study was to scrutinize the traces of belief in just world in these TV series via content analysis method. For the sampling procedure, 16 sections of the “Eye of the Hearth” series were analyzed to obtain data. The results revealed that the use of religious symbols and rituals in the chapters was limited. Throughout the series, it was observed that a religious effect was tried to be created through sub-texts and motifs in the content of the episodes instead of directly using religious symbols and rituals. It was concluded that the TV program analyzed in the study focused on the needs of trust and expectation that already existed in people and provided a source for the establishment and / or consolidation of the belief in just world in daily life.

Key Words: Belief in just World, Mystery series, Religion, Eye of the hearth.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü, syurttas@bayburt.edu.tr

Giriş

İnsanlar çevresindeki insanların davranışlarını ve bunların nedenlerini anlayabilmek için yaptıkları gözlemleri kullanmakta ve bu nedenlere ilişkin farklı cevaplar vermektedir. İnsanların verdikleri bu cevaplar *yükleme kuramının* ilgi alanına girmektedir. Yükleme kuramı, insanların kendilerinin ve başkalarının davranış nedenlerini açıklama şekilleriyle ilgili bir tanımdır. İnsanlar iki farklı yükleme yaparak başkalarının davranışlarını açıklamaya çalışmaktadır. Yükleme yapan insanlar ya birisinin davranışını onunla ilgili tutum, karakter veya kişilik özellikleri ile (içsel yükleme) ya da o kişinin içinde bulunduğu durumla ilişkilendirerek (dışsal yükleme) açıklamaktadır (Aronson vd., 2012: 201-204). İnsanlar öz saygılarını tehdit eden bir durumla karşılaştıklarında *kendine hizmet eden yüklemelere* yönelmektedir. Yani başarılar için içsel, başarısızlıklar için ise dışsal yüklemeler yapmaktadır. Fakat tecavüz, kanser, kaza gibi trajik bir durumun değerlendirilmesi sırasında savunmacı yüklemeler devreye girmektedir. İncinebilirlik ve ölümlülük duygularını engellemeye yönelik durumları açıklamak için kullanılan savunmacı yüklemelerden biri, kötü şeylerin kötü insanların ya da hatalı davranan insanların başına geldiğine inanmaktır. İşte bu durum *adil dünya inancı* olarak kavramsallaştırılmaktadır (Aronson vd., 2012: 227-231).

Adil dünya inancı kavramı, mağdur olan kişinin (kaza geçiren, yaralanan, ağır bir hastalığa yakalanan, yakınlarını kaybeden, tecavüze uğrayan vb.) bu durumunun sorumluluğunu yine o kişiye yani mağdura yüklenmesini ifade etmektedir. İşsiz işsiz olma sebebi, tecavüze uğrayan kadının başına gelenlerin nedeni, hatta soykırıma uğrayan insanların bu duruma düşme nedenleri yine o kişiye/ kişilere yüklenerek açıklanmaktadır (Hogg ve Vaughan, 2014:114).

Adil dünya inancı tezine göre, insanlar yaşadıkları dünyanın yönetilebilir ve öngörülebilir bir yer olduğunu düşünmektedir. İnsanlar, yapmak isteği işleri planlamak, çalışmak, bir şeyler elde etmek ve bunların yanında acı veren şeylerden kaçınmak için bu dünyanın yönetilebilir bir yer olduğuna inanmaktadır (Lerner, 1980: 9). Yani insanlar yaptıkları eylemler ile bu eylemlerin sonuçları arasında bir uyum olması gerektiğine inanmaktadır. İnsanlar bu bilgilerden yola çıkarak, mağdur kişilerin yaşadıklarını hak ettiklerine dair de bir inanç geliştirmektedir (Lerner ve Simmons, 1966: 203).

Adil dünya inancı kuramına göre insanlar, belirli bir biçimde davranırsa istediklerini elde edebileceğine veya istenmeyen durumlardan kurtulabileceğine inanmaktadır. Yine insanlar, dünyadaki ödül ve cezanın ahlaki bir düzen içinde dağıtıldığına da inanmaktadır. Bu bakış açısı insanların başlarına gelen şeylerin *hak edilmiş* olduğuna inandığı anlamına gelmektedir. Bu düşüncelerle beslenen insanlar da eylemlerini gerçekleştirirken geleceğe yönelik beklentiler içine girecek ve öngörüsüzlükten kurtulmuş olacaklardır. Fakat bu durum Lerner'a göre "*temel bir yanılsama*"dır. Yanılsamanın nedeni de insanların yaşamlarını sürdürmeleri sırasında karşılaşacakları belirsizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla geliştirmek istedikleri

güven duygusuyla ilişkilidir. Adil dünya inancı bir yanılsamadır çünkü bu durum değerler, normlar ve temsiller aracılığı ile toplumsal olarak inşa edilmektedir. İnsanlar muhtemel adaletsizlik duygusunun önüne geçmek veya adaleti sağlamak adına mağdurun başına gelen olaylardan önceki eylemlerinin, başına gelen durumun nedeni olduğuna inanmaktadır. O halde, aslında mağdurun başına gelenlerin nedeni, mağdurun daha önce yaptığı eylemler ise o zaman ortada adaletsiz bir durum da bulunmamaktadır. Eğer mağdurun başına gelenler tam anlamı ile yaptığı davranışlarla açıklanamazsa bu sefer de mağdurun kişilik özellikleri devreye sokularak “kötü” kişilik özellikleri ile başına gelenler ilişkilendirilmektedir. Sonuç olarak adaletsiz durum yine ortadan kaldırılmış olmaktadır çünkü mağdur bu sefer de kötü ve/veya gelişmemiş kişilik özelliklerinden ötürü başına gelenleri hak etmiş olarak görülmektedir (Göregenli, 2012: 64-66). Bu durum, insanlar için bir rahatlama vesilesi olsa da ayrımcılık gibi birçok olumsuz durumun tetikleyicisi olabilmekte ve yapılan eylemlere kılıf bulma noktasında kullanılabilir.

Adil dünya inancı birçok olumsuzluğa kaynaklık etmesinin yanında bazı olumlu durumlara da zemin hazırlayabilmektedir. İnsanların adil bir dünyaya olan inançları, onların eylemlerini ve gündelik yaşamlarını da etkilemektedir. Adil dünya inancı ile genel iyilik hali ve yaşam memnuniyeti arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir (Dalbert, 1998). Yani insanların dünyanın adil bir yer olduğuna dair inançları ne kadar güçlüyse genel iyilik halleri ve yaşamlarından aldıkları doyum da o kadar yüksek olmaktadır. Bunun yanında adil dünya inancı ile depresyon belirtileri arasında da negatif bir ilişki bulunmaktadır (Benson ve Ritter, 1990; Ritter vd. 1990). Yine adil bir dünyaya inanma seviyesi yüksek olan insanların karşılaştıkları olaylara ve durumlara karşı verdikleri tepkilerin daha olumlu olduğu bilinmektedir (Hafer ve Correy, 1999). Zorbalık ve adil dünya inancı arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğu da bilinmektedir. Güçlü bir adil dünya inancına sahip olan insanların zorbalık eylemlerinin daha az olduğu görülmektedir (Correia ve Dalbert, 2008).

İnsanların adil dünya inancına olan bağlılıkları farklı nedenlerden etkilenmektedir. Yapılan çalışmalar, dindar, otoriter ve kurumlara karşı daha güvenli olan bireylerin adil dünya inançlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Göregenli, 2012: 66; Lipkus ve Siegler, 1993).

Adil dünya inancı, gündelik yaşamın her alanında kendini göstermektedir ve bu inanç çeşitli kaynaklardan beslenmektedir. Aslına bakıldığında birçok kültür, dünyada bir adalet olduğu vurgusunu yapan öğelere sahiptir. Gündelik yaşam içerisinde anlatılan birçok hikâyede, iyi davranışların ödül, kötü davranışların da ceza ile sonuçlandığı öğretilmektedir. Yine dini kitaplar da bu yönde bir içeriğe sahiptir (Düzgün ve Akgün, 2017: 104). Adil dünya inancının beslendiği kaynaklardan birisi de günlük dil içerisinde kullanılan atasözleridir (Tik, 2010: 32). Modern insanın en önemli veri kaynaklarından olan yazılı, görsel ve sosyal medyada da birçok içerik adil dünya inancının yerleşmesine ve/veya pekişmesine kaynak oluştur-

maktadır. Bunların başında da bir dönem televizyon kanallarında sıkça yayınlanan ve *sır dizileri* olarak bilinen televizyon programları gelmektedir.

Sır Dizileri

Sır ve gizem içerikleri ile ilişkilendirilebilecek sır dizileri 1996 yılında Türk izleyicisiyle buluşmuştur (Akkaya, 2015: 42). İlk olarak STV’de yayınlanan *Sır Kapısı* adlı dizi Hristiyan misyonerlerin hazırladığı *Miracles and the Other Wonders* isimli yabancı bir programdan isim hakkı alınarak yayınlanmıştır (URL 1, 2019). STV’de *Sırlar Dünyası*, *Büyük Buluşma*, *Beşinci Boyut*, Kanal 7’de *Kalp Gözü*, Show TV’de *Gizli Dünyalar*, Star TV’de *Cüneyt Arkın’la Yaşanmış Hikâyeler*, ATV’de *Aşkın Mucizeleri* ve Flash TV’de *Sırlar Âlemi* isimli sır dizileri farklı dönemlerde yayınlanmıştır (Yiğit, 2011: 213). Yayınlandığı dönemlere bakıldığında bu dizilerin izlenme oranlarının önemli bir seviyede olduğu görülmektedir (Furat, 2008: 305). Bu tür dizilerin 2007 yılından itibaren yayından kaldırılmasına rağmen özellikle yayınlandıkları dönemde televizyon izleyicisi olmuş her yaşta insanın büyük bir bölümünü etkilemiş olduğu muhtemeldir. Diğer taraftan video paylaşım platformlarında ya da televizyon kanallarının internet sitelerinde bu dizilerin on binleri hatta yüzbinleri aşan sayıda izlenme sayısına ulaştığı da görülmektedir ve bu sayılar her geçen gün artmaktadır.

Yayınlandığı dönem içerisinde izleyicilerde oluşturduğu etkileri, kamuoyunda sıkça tartışılan sır dizileri RTÜK tarafından da incelenmeye alınmıştır. RTÜK’ün Diyanet İşleri Başkanlığı’ndan konuyla ilgili görüş isteğine verilen cevap, dizilerin toplumda oluşturduğu etkiye ışık tutmaktadır. Diyanet’in cevabında, “*sır dizilerinin bir kısmının değerlerimizi ön plana çıkarıcı ve doğruya yönlendirici nitelikte faydalı yayınlar olduğu belirtilmekle birlikte, bazı yapımlarda akıl ve mantık dışılık, yanlış kader anlayışı, kolaycılık, ilahi adaletle bağdaşmayan suç ve ceza dengesizliği görüldüğü, bunların da izleyicilerin dinimizi yanlış anlamasına ve algılamasına sebep olabileceğine dikkat çekilmiştir.*” (URL 2, 2019).

Sır dizileri, sadece kamuoyu tarafından değil ayrıca araştırmacılar tarafından da ele alınmıştır fakat ilgili literatür incelendiğinde sır dizileri ile ilgili çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Akkaya (2015: 39) tarafından hazırlanan ve yazarın doktora tezinden üretilen “*Din Sosyolojisi Perspektifinden Sır Dizileri*” adlı makalede sır dizilerinde “*görünen ve gizli mesajlarının muhataplarına hangi yollarla nasıl iletildiğini ortaya koymak hedeflenmiştir.*” Yazarın çalışmasında sır dizilerini, teodise¹ kavramına atıf yaparak din sosyolojisinin bakış açısıyla ele alın-

¹ Teodise, “*kötülük olgusu karşısında Tanrının adaletini ve haklılığını savunmak*” (Çelik, 2007: 38) anlamına gelmektedir. Teodise, kötülük olgusunu Tanrıya dayalı bir hikmetle ve adaletle uzlaştırarak bu durumu anlamlandırmayı ve açıklamayı içermektedir. Böylece insanlar başlarına gelen olumsuz durumları anlamlı hale getirmiş olmaktadır. Karşılaşılan adaletsizliklere ve güçlüklerle din ile cevap verilmekte ve bir mücadele gücü kazanılmaktadır. Ayrıca teodiselerde, bu dünyanın geçiciliğine vurgu yapılarak öteki dünyada insanların mükkâfatlarını alacakları belirtilerek dünya anlamlı, yaşanabilir ve kabul edilebilir bir yere dönüşmektedir (Kurt,2017: 379). Teodise kavramı, özellikle din felsefesinin ilgi alanına girmekle birlikte, Weber’in de etkisiyle din sosyolojisinde de üzerinde durulan bir kavramdır.

diği görülmektedir. Yine Akkaya'ya (2016: 252) ait başka bir çalışmada ise “*sır dizilerinde kadının nasıl konumlandırıldığı*” gibi konulara değinilmiştir. Arslan (2016) da çalışmasında sır dizilerine din ve popüler kültür çerçevesinde değinmiştir. Furat (2008) ise, sır dizilerini “*din eğitimi ve televizyonun insanlar üzerindeki etkileri*” açısından ele almıştır. Sır dizileri ile ilgili bir başka çalışma Yiğit (2011) tarafından hazırlanmıştır ve bu çalışmada Türk modernleşmesi ekseninde yazar tarafından *fantastik diziler* olarak isimlendirilen dini içerikli programlar arasındaki ilişki irdelenmiştir. Yine sır dizilerinin izlenme nedenlerini araştıran ve Koçak vd. (2006) tarafından hazırlanan başka bir çalışma da bulunmaktadır.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Literatür taramasında da görüldüğü gibi yapılan çalışmalarda sır dizileri daha çok din eksenli bir bakış açısıyla ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bakış açısı sır dizilerinin dini içerikli televizyon programları olarak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Fakat sır dizilerinin sadece din, din eğitimi, modernleşme-din ilişkisi ve teodise kavramı üzerinden değerlendirilmesinin yanında sosyo-psikolojik bir bakış açısıyla ele alınmasının da faydalı olacağı düşünülmektedir.

Hazırlanan çalışma, Türkiye’de adil dünya inancının oluşmasına ve/veya pekişmesine zemin oluşturan kaynaklardan biri olduğu düşünülen ve “sır dizileri” olarak adlandırılan televizyon programlarında yer alan içerikleri konu edinmektedir. Çalışmanın amacı, sır dizilerinde yer alan içeriklerin barındırdığı adil dünya inancının izlerini ortaya çıkarabilmektir. Hazırlanan bu çalışma, sır dizilerini adil dünya inancı kavramı ekseninde ele almış olması ve literatüre bir katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Yöntem

Çalışmada “*sözel, yazılı veya diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşım*” (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22) olan içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem sayesinde araştırmanın nicel verilerine ulaşılmıştır. Bulgular bölümünde çalışmaya konu olan dizi bölümlerinde yer alan *mağdur* ve *zalim* karakterlerin özellikleri ve başlarından geçen olaylar tablolar halinde sunulmaya çalışılmıştır. Çalışmada içerik analizine tabi tutulan sır dizileri Kanal 7’nin de bağlı olduğu ve sahipliğini Hayat Görsel Yayıncılık A.Ş.’nin yaptığı izle7.com (URL 3, 2009) adlı internet sitesinde yer alan ve farklı tarihlerde Kanal 7 televizyonunda yayınlanmış olan *Kalp Gözü* dizisinin bölümlerinden seçilmiştir. İnternet sitesinde yer alan toplam 257 bölümden tesadüfi örnekleme yöntemi ile (her sayfasında 32 dizi bulunan ve 8 sayfada yayınlanan dizi bölümlerinden 7. ve 17. bölümler seçilerek) 16 bölüm çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bulgular

Çalışmada örneklem grubuna dâhil edilen bölümlerin farklı sürelerde yayınlandığı görülmektedir. Bölümlerin isimleri ve süreleri Tablo 1’ de verildiği şekildedir.

Tablo 1:

Bölüm İsimleri ve Süreleri

Bölüm adı	Süre	Bölüm adı	Süre
İyi Günde Kötü Günde	31:46	Yadigâr	41:17
Korku	36:10	Karanlık Oda	34:19
Bedel	28:35	Altınlar	46:23
Uçurum	33:06	Sudan Bile Hafif	30:21
Kitap	19:38	Kumarbaz	41:54
İhtiras	45:59	Hüsran	41:23
Dönüş	15:46	Dede	18:07
Bekleyen	28:22	Bir Işık Bir Hayat	22:04

Tablo 1’de görüldüğü gibi dizi bölümlerinin süreleri 15:46 ile 46:23 arasında değişmektedir. Bölüm isimlerinin büyük bir bölümü (n=12) *uçurum*, *bedel*, *hüsran* gibi tek kelimedenden oluşmaktadır.

Çalışmada yapılan içerik analizleri sonucunda, dizilerde yer alan karakterlerin “*mağdur*” (zarara uğrayan/ hakkı yenilen/ şiddet gören/ yakınlarına zarar verilen/ başkalarına iyilik yapmak için kendisi zarar gören vb.) ve “*zalim*” (haksızlık yapan, zarar veren, ahlaka uygun davranmayan vb.) şeklinde sunulduğu görülmüştür. Ayrıca bölümlerde, bu karakterlerin eşi, çocuğu, kayınpederi, kayınvalidesi, arkadaşı, komşusu vb. rolünde yer alan ve yaşanan olaylardan dolayı olarak etkilenen karakterler bulunmaktadır. Bazı bölümlerde ise tam anlamıyla “*mağdur*” veya “*zalim*” olarak nitelenebilecek karakterlerin olmadığı görülmektedir.

Mağdur karakterlere ait yaş, cinsiyet, ekonomik durum verileri ile mağdurun başına gelen olaylardan etkilenen diğer karakterlerinin kimler olduğu, mağdurun başına gelen olay ve mağduriyetin ardından mağdurun durumuna ilişkin bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2:

Mağdur Karakterlere İlişkin Veriler

Bölüm adı	Mağdur karakter	Mağdurun yaşı	Mağdurun cinsiyeti	Mağdurun ekonomik durumu	Mağdurun durumundan etkilenen karakterler	Mağdurun başına gelen olay	Mağduriyetin ardından mağdurun durumu
İyi Günde Kötü Günde	Nihal: Kocasını engelli olan temizlik işçisi kadın	30-35	Kadın	Fakir	Kayınvalide, Koca, Çocuk	İftiraya uğruyor ve tecavüzdən son anda kurtuluyor	Engelli kocasını iyileşiyor. Mutlu bir hayat yaşıyor.
Korku	Meryem: Kocasını cinayete kurban giden köylü kadın.	30-35	Kadın	Fakir	Eş, Çocuk, Kayınpeder	Kocasını öldürülüyor ve malları elinden alınmak isteniyor.	Kocasını ölüyor fakat mallarına geri kavuşuyor.
Bedel	Sabri: İş insanı	60-65	Erkek	Zengin	Eş, Çocuk, Damat	Damatı öldürülüyor.	Damatı öldürülüyor ama ailesiyle korkusuz ve mutlu bir hayat sürüyor.
Uçurum	Bölümde mağdur olarak değerlendirilebilecek bir karakter bulunmamaktadır.						
Kıtap	Bölümde mağdur olarak değerlendirilebilecek bir karakter bulunmamaktadır.						
İhtiras	Firuze: Ölmek üzere olan yardımsever kadın.	60-65	Kadın	Zengin	-	Malları elinden alınmak ve öldürülmek isteniyor.	Hastalığından dolayı ölüyor.
Dönüş	Neşe: Kocasından şiddet gören ev kadını anne.	30-35	Kadın	Fakir	Abi, Çocuk, Anne	Kocasından şiddet görüyor ve haksızlığa uğruyor.	Koca şiddetinden kurtuluyor. Çocuğuyla mutlu bir hayat sürüyor.
Bekleyen	Dudu: Oğlu şehit olduktan sonra akıl sağlığını yitiren köylü kadın.	60-65	Kadın	Orta	-	Görümcesi tarafından sürekli eziyete maruz kalıyor ve malları elinden alınmak isteniyor.	Zulümden kurtuluyor ve geçirdiği trafik kazasından sonra akıl sağlığı düzeliyor.
Yadigâr	Şeref: Hayvan sever marangoz.	60-65	Erkek	Orta	-	Ortağının oğlunun saldırılarına maruz kalıyor.	Kalp krizi geçirerek ölüyor.
Karanlık Oda	Cemile: Zihinsel engelli bir oğlu olan yardımsever anne.	60-65	Kadın	Zengin	Çocuk	Malları elinden alınmak ve öldürülmek isteniyor.	Oğlu ile yaşamaya devam ediyor.

Bölüm adı	Mağdur karakter	Mağdurun yaşı	Mağdurun cinsiyeti	Mağdurun ekonomik durumu	Mağdurun durumundan etkilenen karakterler	Mağdurun başına gelen olay	Mağduriyetin ardından mağdurun durumu
Altınlar	Songül: Eşinin ailesi ile birlikte yaşayan anne.	30-35	Kadın	Fakir	Çocuk, Koca, Kayınvalide	Görümcesinin çaldığı altınları çalmakla suçlanıyor. Kocasından boşanıyor.	Kocasıyla barışıyor ve mutlu bir yaşantı sürüyor.
Sudan Bile Hafif	Ömer: Zekâ geriliği olan çoban.	18-20	Erkek	Fakir	Anne, Süt-kardeş (Gül-beyaz)	Gülbeyaz'ın öldürüldüğüne şahit olduğu için işkence görüyor ve öldürülmek isteniyor.	Annesiyle mutlu bir şekilde yaşamaya devam ediyor.
	Gülbeyaz: Yardımsever köylü kızı	8-20	Kadın	Fakir	-	Öcavüz edilmek isteniyor.	Silahla vurularak öldürülüyor.
Kumarbaz	Nevzat'ın dayısı: Yalnız yaşayan engelli.	65-70	Erkek	Zengin	Eş ve Oğul	Malları elinden alınmak ve öldürülmek isteniyor.	Silahla vurularak öldürülüyor.
Hüsrân	Halime: Engelli yaşlı.	65-70	Kadın	Orta	Oğul, Gelin, Torun	Hırsızlığa şahit olduğu için öldürülüyor.	Silahla vurularak öldürülüyor.
Dede	Mehmet: Yalnız yaşayan emekli.	65-70	Erkek	Orta	-	Torunu tarafından darp ediliyor.	Torunu hatasını anladıktan sonra onunla beraber yaşamaya başlıyor.
Bir Işık Bir Hayat	Ümit: Yardımsever ve kalp hastası doktor.	30-35	Erkek	Orta	-	Kendisinden yardım isteyen yaşlı adamın torununu ameliyat ediyor.	Hastalığı nedeniyle ölmek üzereyken bir rüya görüyor ve yaşaya devam ediyor.

Tablo 2'de görüldüğü gibi bölümlerde 9 kadın ve 6 erkek karakter mağdur rolünde yer almaktadır. Mağdur rolündeki karakterlerin yaş aralıkları farklı olsa da, bölümlerde çoğunlukla 60 yaş üstü karakterlerin yer aldığı görülmektedir. Mağdurların 6'sının ekonomik seviyelerinin düşük, 4'ünün yüksek ve 4'ünün de orta seviyede olduğu görülmektedir.

Dizi bölümlerinde, genellikle bir karakterin (*Sudan Bile Hafif* adlı bölümde haksızlığa uğrayan iki ana karakterin olduğu görülmektedir.) doğrudan, mağdurun yakını olan karakterlerin ise dolaylı olarak zalim karakterlerin yaptıkları eylemlerden etkilendiği görülmektedir. Örneğin *Kumarbaz* adlı bölümde Nevzat karakterinin asıl zarar verdiği kişi dayısı iken, Nevzat'ın yaptığı kötülüklerden ve sorumsuz-

luklardan karısının ve oğlunun da dolayı olarak etkilendiği görülmektedir. Bazı bölümlerde ise (*Uçurum ve Kitap*) mağdur olarak tanımlanabilecek bir karakterin olmadığı görülmektedir. Bu bölümlerin kurgusu, zalim karakterin başına gelen olaylar üzerinden aktarılmaktadır. Fakat yine bu bölümlerde de zalim karakterin yaptıklarından dolayı olarak etkilenen insanlar bulunmaktadır. Örneğin *Kitap* adlı bölümde hırsızlık yapan Salih'in annesi oğlunun durumuna üzülmekte ve endişelenmektedir.

Mağdurların uğradığı haksızlıklara/zararlara bakıldığında genel olarak iftiraya uğrama, kendisinin ya da bir yakının öldürülmesi, mallarının elinden alınması, cinsel saldırıya uğrama gibi eylemler olduğu görülmektedir. Bölümlerde haksızlığa uğrayan bazı mağdurların belirli bir süreden sonra mallarını geri aldığı, sağlığına kavuştuğu, sevdikleri ile mutlu bir hayat yaşadığı vb. görülmektedir. Bazı bölümlerde ise mağdur olan karakterler, zalim karakterler tarafından öldürülmektedir. Bu bölümlerde olaylar zalim karakterin sonu üzerinden ele alınmakta ve mağdur karakterin başına gelenler sorgulanmamaktadır.

Örneklem grubunda yer alan bölümlerde zalim olarak tanımlanan karakterlere ait yaş, cinsiyet, ekonomik durum ve genel bilgiler ile bölümlerde zalim karakterlerin yaptığı davranışlar ve bunun sonucunda zalimin başına gelen olaylar Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3:
Zalim Karakterlere İlişkin Veriler

Bölüm adı	Zalim karakter	Karakterin yaşı	Karakterin cinsiyeti	Karakterin ekonomik durumu	Karakterin yaptığı eylem	Karakterin başına gelen olay
	Cezmi: İşsiz, sorumsuz Mualla'nın oğlu.	25-30	Erkek	Fakir	Cinayet (Annesinin Nihal'e yaptığı kötülüklerle ortak olma. Nedim'i öldürme).	Hapse düşüyor.
İyi Günde Kötü Günde	Mualla: Cezmi'nin "kötü" karaktere sahip annesi.	55-60	Kadın	Fakir	Tecavüze yardım ve iftira (Para karşılığında Nihal'in tecavüze uğramasına yardım etme ve iftira).	Hapse düşüyor.
	Nedim: Nihal'i elde etmek isteyen tefeci.	45 – 50	Erkek	Zengin	Tecavüz girişimi (Nihal'e tecavüze kalkışma).	Cezmi tarafından öldürülüyor.
Korku	Rıfat: Köyün ağası.	60-65	Erkek	Zengin	Gasp ve suçta göz yumma (Meryem'in kocası Turan'ın mallarını gasp etme. Öldürülmesine göz yumma).	Oğulları hapse düşüyor ve büyük pişmanlık yaşıyor

	Necmi ve Seyit: Ağanın oğulları.	25-30	Erkek	Zengin	Cinayet (Turan'ı öldürme).	Hapse düşüyorlar.
Bedel	Rasim: Kardeşinin ölümünden Sabri'yi sorumlu tutan işadamı.	60-65	Erkek	Zengin	Cinayete azmettirme (Sabri'nin damadını öldürme).	Kendi adamı tarafından öldürülüyor.
Uçurum	Vedat: Sekreterine âşık olan ve karısından boşanan iş insanı.	55-60	Erkek	Zengin	Karısını aldatma.	Oğlu kazada ölüyor. Boşanıyor. Bütün mal varlığını kaybediyor.
	Eda: Vedat'ın evlendiği sekreter.	25-30	Kadın	Fakir	Yalan söyleme ve sahtekârlık yapma.	Belirsiz.
	Tekin: Eda'nın abisi.	30-35	Erkek	Fakir	Yalan söyleme ve sahtekârlık yapma.	Belirsiz.
Kitap	Salih: Camiden Kuran-ı Kerim çalan hırsız.	25-30	Erkek	Fakir	Hırsızlık.	Hırsızlıktan sonra vücudunda yaralar çıkıyor. Pişman oluyor. Yaraları iyileşiyor.
Bölüm adı	Zalim karakter	Karakterin yaşı	Karakterin cinsiyeti	Karakterin ekonomik durumu	Karakterin yaptığı eylem	Karakterin başına gelen olay
İhtiras	Şerife: Hırslarına kapılarak çalıştığı evin sahibinin mallarını almaya çalışan temizlikçi.	30-35	Kadın	Fakir	Dolandırıcılık ve cinayete teşebbüs.	Önce kocası sonra oğlu ölüyor. Mallar eline geçirdikten sonra bir sokak çocuğu tarafından öldürülüyor.
Dönüş	Celal: İşsiz ve sorumsuz koca.	35-40	Erkek	Fakir	Karısına şiddet uygulama ve uyuşturucu kullanma.	Uyuşturucu kullandıktan sonra kız kardeşini ağır yaralayıp hapse düşüyor.
Bekleyen	Asiye: Dudu'nun görünmesi.	55-60	Kadın	Fakir	Psikolojik şiddet uygulama ve dolandırıcılık.	İşbirlikçisi olan sevgilisi ile birlikte kaza geçiriyor ve ikisi de ölüyor.
Yadigâr	Yüksel: Cinayetten dolayı hapis-haneden yeni çıkan erkek.	30-35	Erkek	Fakir	Babaya saygısızlık ve dolandırıcılık girişimi.	Şeref'in uyarılarından ve ölümünden etkilenerek pişman oluyor.
Karanlık Oda	Zafer: İşsiz, sorumsuz genç.	30-35	Erkek	Fakir	Hırsızlığa teşebbüs (Cemile'nin paralarını çalması planlama).	Zihinsel engelli çocuk tarafından boğularak öldürülüyor.
Altınlar	Vildan: Erkek arkadaşından hamile kalan görünme.	30-35	Kadın	Fakir	İftira (Annesinin altınlarını aldığı halde suçlu Songül'ün üstüne atma).	Her şeyini kaybediyor ve sonradan evlendiği sevgilisi tarafından terkediliyor.

Sudan	Cemal: Hırslı ve zalim ağa.	60-65	Erkek	Zengin	Şiddet uygulama.	Oğlu ölüyor ve büyük bir pişmanlık yaşıyor.
Bile Hafif	Savaş: Ağanın sorumsuz oğlu.	25-30	Erkek	Zengin	Tecavüze kalkışma ve cinayet.	Sığ bir sudan geçerken esrarengiz bir şekilde boğularak ölüyor.
Kumarbaz	Nevzat: Kumarbaz işadamı.	40-45	Erkek	Zengin	Kumar oynama ve hırsızlık.	Mafyanın zorlaması ile intihar ediyor.
Hüsrân	Cevriye: Erkek arkadaşından sürekli şiddet gören bir kız çocuk annesi.	40-45	Kadın	Fakir	Yalan, dolandırıcılık ve cinayet.	Altınları çaldıktan sonra erkek arkadaşı ve kızı tarafından terk ediliyor. Hapishanede intihar ediyor.
Dede	Tuncay: Sorumsuz ve kumarbaz torun	25-30	Erkek	Fakir	Darp, saygısızlık, kumar oynama.	Dedesinin borcunu ödemesinden sonra pişmanlık duyuyor.
Bir Işık Bir Hayat	Bölümde zalim olarak değerlendirilebilecek bir karakter bulunmamaktadır.					

Bölüm içeriklerinde “zalim” olarak tanımlanabilecek karakterlerin sayısı, 11 bölümde 1, 2 bölümde 2 ve 2 bölümde 3 tanedir. *Bir Işık Bir Hayat* adlı bölümde ise zalim olarak nitelenebilecek bir karakter bulunmamaktadır. Bölümlerde 6 kadın, 15 erkek zalim karakter bulunduğu görülmektedir. Zalim karakterlerin genel olarak orta yaşlarda olduğu görülmektedir. Bölümlerde, 13 karakter düşük, 8 karakter ise yüksek ekonomik seviyeye sahiptir. Zalim karakterlerin cinayet, cinayete azmettirme, iftira atma, yalan söyleme, darp etme, hırsızlık yapma, dolandırıcılık gibi eylemlerle mağdurlara zarar verdiği ve alkol/uyuşturucu kullanma, kumar oynama gibi “kötü” alışkanlıkları olduğu görülmektedir. Bölümlerde zalim karakterlerin yaptıkları *kötülüğün* ardından, kendilerinin ya da yakınlarının hapse düştüğü, kendisinin veya bir yakınının öldüğü, intihar ettiği, mal varlığını kaybettiği, sevdiği tarafından terkedildiği veya büyük bir pişmanlık yaşadığı görülmektedir.

Bölüm içeriklerinde genel olarak sırlı ya da esrarengiz olayların sınırlı olduğu görülmektedir. Sadece 4 bölümde sırlı, esrarengiz olaylarla karşılaşmaktadır. *Sudan Bile Hafif* adlı bölümde cinayet işleyen Savaş, başka bir cinayet işlemek üzere sığ bir su birikintisinden geçerken *anlaşlamayacak* bir şekilde boğulurken, *Kitap* adlı bölümde camiden bir Kuran-ı Kerim çalan Salih’in vücudunda doktorların da açıklayamadığı yaralar çıkmaktadır. *Bir Işık Bir Hayat* adlı bölümde ise yardımsever doktor, çaresi olmayan bir hastalıktan dolayı ölmek üzereyken, yardım ettiği çocuğu rüyasında gördükten sonra iyileşmektedir. Yine *Bekleyen* adlı bölümde akıl sağlığı yerinde olmayan Dudu, kaza geçirdikten sonra şehit oğlunu (rüyasında veya gerçekten) gördükten sonra akıl sağlığına kavuşmaktadır. Diğer bölümlere bakıldığında karakterlerin başına gelen “ibretlik” olayların aslında alışla gelmiş olaylar olduğu görülmektedir. Örneğin *Kumarbaz* adlı bölümde kumar oynayan Nevzat, servetini kaybetmiş, borca girmiş, karısı tarafından terkedilmiş ve

mafyanın zorlaması ile intihar etmiştir. Yine bazı bölümlerde cinayet işleyen karakterlerin hapse düştüğü görülmektedir.

Dizinin çoğu bölümünde, zalim olarak görülen karakterler, bir kazada ölmekte ya da birileri tarafından öldürülmekte, adli süreçlerden sonra hapse düşmekte veya sevdiklerini ya da mal varlıklarını kaybettikleri için pişmanlık duymaktadırlar. Yani zalim karakterlerin yaptıkları davranışların cezaları yaşam süreci içerisinde verilmektedir. Bazı zalim karakterler ise, mağdur karakterin sabırlı ve iyi niyetli yaklaşımı sayesinde yaptıkları kötülüklerden pişman olmakta ve “iyi” davranışlara yönelmektedirler. Örneğin *Dede* adlı bölümde, zalim karakter olan torun, dedesinin kendisinin borçlarını ödemesinin ardından yaptığı kötü davranışlarından pişman olmuş ve bütün kötü alışkanlıklarını bırakmıştır. Yine *Yadigâr* adlı bölümde de benzer bir durum görülmektedir.

Bölümler incelendiğinde karakterlerin başlarından geçen olayların onların kişilik özellikleri ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Bunun yanında bazı bölümlerde başlangıçta “iyi” olan karakterlerin, cinsel hazlara ve zenginlik arzusuna kapılarak “kötü” davranışlar yapmasına da vurgu yapılmaktadır. Örneğin *Uçurum* adlı bölümde mutlu bir aile yaşantısı olan Vedat sekreterine âşık olduktan sonra karısıyla boşanmakta ve en sonunda mutsuz olmaktadır. Yine *İhtiras* adlı bölümde başlangıçta kanaatkâr ve mutlu bir kadın olan Şerife, mal hırsına kapılarak kötü bir karaktere bürünmektedir.

Çalışmada örnekleme dâhil olan bölümlerin taşıdıkları dini içerikler de analiz edilmeye çalışılmış ve bulgular Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo:4

Bölüm İçeriklerinde Yer Alan Dini Semboller ve Ritüeller

Bölüm adı	Dini semboller	Dini ritüeller
İyi Günde Kötü Günde	Geleneksel başörtüsü	Bulunmuyor
Korku	Geleneksel başörtüsü	Bulunmuyor
Bedel	Geleneksel başörtüsü	Bulunmuyor
Uçurum	Bulunmuyor	Bulunmuyor
Kitap	Türban/Cami/Kuran-Kerim	Bulunmuyor
İhtiras	Bulunmuyor	Bulunmuyor
Dönüş	Geleneksel başörtüsü	Bulunmuyor
Bekleyen	Geleneksel başörtüsü	Bulunmuyor

Yadigâr	Namaz takkesi	Bulunmuyor
Karanlık Oda	Bulunmuyor	Bulunmuyor
Altınlar	Geleneksel başörtüsü	Bulunmuyor
Sudan Bile Hafif	Geleneksel başörtüsü	Bulunmuyor
Kumarbaz	Bulunmuyor	Bulunmuyor
Hüsran	Türban	Bulunmuyor
Dede	Namaz takkesi/seccade	Namaz
Bir Işık Bir Hayat	Bulunmuyor	Bulunmuyor

Yapılan içerik analizleri sonucunda dizinin *Dede* adlı bölümünde 12 saniye süren (12:25–12:42) bir kısmında, bölümün ana karakteri, başında namaz takkesi ile seccade üzerinde namaz kılarak görülmektedir. *Dede* adlı bölüm dışında herhangi bir bölümde dini ritüele rastlanılmamıştır. Bununla beraber bölümlerin içeriğinde yer alan dini sembollerin de yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. 5 bölümde hiçbir dini sembole rastlanılmazken, *Kitap* adlı bölümde türban, cami ve Kuran-Kerim, *Yadigâr* ve *Dede* bölümlerinde namaz takkesi yine *Hüsran* adlı bölümde türban sembolleri bulunduğu görülmektedir. 7 bölümde ise geleneksel başörtüsü² sembolü bulunmaktadır.

Sonuç

Türkiye’de 1996-2007 yılları arasında farklı televizyon kanallarında yüksek reyting oranlarına ulaşan ve sır dizileri olarak adlandırılan televizyon programları genellikle dini içeriğe sahip programlar olarak kabul edilmektedir (Arslan, 2010; Akkaya, 2015; Yiğit, 2011; Furat, 2008). Yapılan bu çalışmada her ne kadar dizi bölümlerinin içeriğinde İslam dinine yönelik vurguların bulunduğu inkâr edilemese de içeriklerin tamamen dini referanslara göre belirlenmediği görülmüştür. İçeriklerde yer alan mağdur ya da zalim karakterlerin başından geçen olaylara ve kullanılan semboller ile eylemlere bakıldığında, içeriklerin yoğun bir din ya da dindarlık vurgusuna sahip olmadığı görülmektedir. Bulgular bölümünde (bkz. Tablo 4) de görüldüğü gibi, örneklem grubunda yer alan bölümlerden sadece birinde namaz ritüeli bulunmaktadır. Yine namaz takkesi, türban, cami gibi dini sembollere de çok az yer verilmiştir. Diğer taraftan bölümlerde kullanılan başörtüsü sembolünün de dini bir vurgusunun olmadığı görülmüştür. *Bekleyen* adlı bölümde yer alan mağdur ve zalim karakterlerin ikisinin de başörtülü olması yine *İyi Günde Kötü Günde* adlı

² Geleneksel başörtüsü, Anadolu’da yaygın olarak kullanılmakta ve geleneksel örtünmeyi temsil etmektedir. Dizinin ilgili bölümleri de ya köyde ya da gecekondu mahallesi gibi yaşam alanlarında yaşayan insanları konu edindiğinden bu bölümlerde kadın karakterlerin örtünme biçimleri geleneksel başörtüsü kavramı kullanılarak ifade edilmeye çalışılmıştır. Türban ve başörtüsü ile ilgili yapılan tartışmalar ve ayrıntılı bilgi için bkz. Göle, N. (2001). *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*. Metis. İstanbul.

bölümde zalim karakterindeki kadının başörtülü olması bu durumu örneklendirmektedir. Ayrıca, bölümlerde yer alan kadın mağdur karakterlerin de birçoğu türban ya da başörtüsü kullanmamaktadır. Bu durum temel olarak dizinin din ya da dindarlık anlayışından hareket etmediğini, dizinin daha çok adil dünya inancı üzerine kurgulandığını göstermektedir. Bununla beraber çalışmanın örneklem grubunu oluşturan bölümlerde açık bir şekilde görülmeyen dini içeriğin, alt metinler ve dini motifler üzerinden oluşturulduğu söylenebilir. Başlangıçta Kanal 7 ve STV gibi *dini içerikli yayın yapan televizyon kanalları* olarak bilinen yayın organlarında yayınlanan bu dizilerin insanlar tarafından din ile ilişkilendirilmiş olunması muhtemeldir. Yine bölümlerde kullanılan dramatik müzikler, ağlayan kadınlar, hüzünlü yaşlılar gibi karakterlerin de dizinin din ile ilişkilendirilmesine neden olduğu söylenebilir. Ayrıca birkaç bölümde yer alan esrarengiz ve sırlı olayların, diğer bölümlerde böyle bir içerik bulunmasa bile bütün programlara ilişkin bir çağrışım oluşturduğu düşünülebilir.

Yapılan çalışmada örneklem grubuna dâhil edilen bölümlerde dini ritüeller ve sembollerin kullanımının az olmasının yanında bölümlerin çok azında sırlı/ esrarengiz olayların olduğu görülmektedir. Örneklem grubunun büyük bir bölümünde neden-sonuç ilişkisi içinde değerlendirilebilecek olaylara rastlanılmıştır. Bölüm senaryolarında geçen, uyuşturucu kullanan birinin farklı suçlara bulaşması ya da kumar oynayan bir insanın servetini kaybetmesi gibi, cinayet işleyen birinin de hapse düşmesi “normal” kabul edilebilecek durumlar olarak değerlendirilmektedir. Yine dikkatsiz bir şekilde araç kullanan birinin kaza yapması (*Bekleyen*), tedavi gören birinin sağlığına kavuşması (*İyi Günde Kötü Günde*) gibi olaylar neden-sonuç ilişkisi içinde kolaylıkla açıklanabilmektedir.

Araştırmaya dâhil edilen bölümlerde dikkat çeken bir diğer nokta da, bölümlerde zalim karakterlerin başına gelen “ibretlik” olayların nedenlerine vurgu yapılırken mağdurların başına “neden” bu tür olayların geldiğinin açıklanmaması veya sorgulanmamasıdır. Örneğin *Sudan Bile Hafif* adlı bölümde bir suçu olmayan Gülbeyaz’ın ve yine *Bedel* adlı bölümde Sabri’nin damadının öldürülmesinin “haklı” bir gerekçesi açıklanmamış (ya da seyircinin kararına bırakılmış³), bu insanların başına gelen olaylar ana karakterlerin çektikleri acıların kaynağı olarak gösterilmiştir. Zaten bölümler, insanların uğradığı haksızlıklardan ziyade onlara bu haksızlıkları yapan ve/veya çektikleri acılara rağmen kötülük yapmayan insanların başına gelen olaylar üzerinden kurgulanmıştır. İşte bu durum dizi izleyicilerinde adil dünya inancının oluşmasına zemin hazırlamakta ve/veya var olan inancı pekiştirmektedir. Bununla birlikte, dizinin alt metinlerinde, mağdur insanların bir suçunun

³ *Sudan Bile Hafif* adlı bölümde Gülbeyaz adlı genç kız ormanda tek başına “tedbirsiz” bir şekilde dolaşırken Savaş tarafından taciz edilmiş ve direnince öldürülmüştür. Yine *Bedel* adlı bölümde Sabri’nin damadı da tedbir alınmadığı için öldürülmüştür. Hatırlanacağı gibi adil dünya inancında sadece “kötü” davranışların sonucunda değil, hatalı davranışların sonucunda da olumsuz durumlarla karşılaşılacağına dair bir inanç bulunmaktadır.

olmamasına rağmen olumsuz bir durumla karşılaşmaları İslam dininde yer alan “imtihan edilme” durumuyla da ilişkilendirilerek açıklanabilir.

Bölüm içeriklerine sızmış olan adil dünya inancı kendisini zalim karakterlerin cezalandırılma şeklinde ve/veya zalim karakteri cezalandıran güçte de göstermektedir. Bölümlerde yer alan zalim karakterler, mağdurlar ya da mağdur yakınları tarafından değil (*Karanlık Oda* bölümünde mağdurun zihinsel engelli oğlu bilinçsiz bir şekilde zalim karakteri boğarak öldürmüştür), “doğal” olarak işleyen dünya düzeni tarafından cezalandırılmaktadır. Bu durum da yine dizinin adil dünya inancının izlerini taşıdığını göstermektedir.

Adil dünya inancında yer alan *iyilik yapanın iyilik bulacağı* düşüncesi bölümlerde sıkça yer almaktadır. Bölümlerde iyilik yapan karakterler amansız bir hastalığın elinden kurtulabildiği gibi, sabır gösteren ve iyilik yapan karakterler de başlarına daha kötü şeylerin gelmesinden kurtulabilmekte ve sonunda mutlu olabilmektedir. Zalim karakterleri kimin cezalandırdığı noktasındaki belirsizlik, mağdurların ödüllendirilmesinde de görülmektedir. İyilik yapan ya da mağdur olan karakterler yine “doğal” olarak işleyen dünya düzeni tarafından ödüllendirilmekte ve/veya kötülüklerden korunmaktadır.

Sonuç olarak insanların yaşadıkları dünyayı güvenli ve kestirilebilir bir yer olarak görme ihtiyacından kaynaklandığı savunulan ve “*hak edenin hak ettiğini alacağı*” ön kabulüne dayanan adil dünya inancının, dizinin ele alınan bölümlerinde sıkça vurgulandığı görülmektedir. Dizide sadece zalim karakterlerin değil, iyilik yapan veya kötülüğe kötülükle cevap vermeyen karakterlerin de yaptıklarının karşılığını aldığı görülmektedir. Dizide dini sembol ve ritüel kullanımı yerine bölüm içeriklerinde yer alan alt metinler ve kullanılan motifler aracılığıyla dini bir etki oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Buradan hareketle sır dizilerinin, dini motifler ve din içerikli alt metinler yolu ile insanlarda hâlihazırda var olan güven ve beklenti ihtiyaçlarına odaklanarak, gündelik yaşam içerisinde adil dünya inancının yerleşmesine ve/veya pekişmesine kaynak oluşturduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Akkaya, Ü. H. (2015). Din sosyolojisi perspektifinden sır dizileri. *ERUIFD*, (2), 39-61.
- Akkaya, Ü. H. (2016). Sır dizilerinde kadın. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (10), 247-270.
- Aronson, E., Wilson, T. D. & Akert, R. M. (2012). *Sosyal psikoloji*. (çev. Okhan Gündüz), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Arslan, M. (2010). Seküler toplumlarda kutsal arayışları: geç modern dönemde büyü-din ilişkisinin sosyolojik analizi. *İÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 195-210.

- Arslan, M. (2016). Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1), 5-26.
- Benson, D. E. & Ritter, C. (1990). Belief in a just world, job loss, and depression. *Sociological Focus*, 23(1), 49-63.
- Correia, I. & Dalbert, C. (2008). School bullying: Belief in a personal just world of bullies, victims, and defenders. *European Psychologist*, 13(4), 248-254.
- Çelik, C. (2007). Teodisenin Sosyolojisi: Toplumsal Süreçlerle İlişkisi İçinde Teodise Konusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Bilimname*, XIII, 2007/2, 37-66.
- Dalbert, C. (1998). Belief in a just world, well-being, and coping with an unjust fate. In *Responses to victimizations and belief in a just world*. Springer, Boston, MA. 87-105.
- Dik, T. (2010). Belief in just world in proverbs [Atasözlerinde adil dünya inancı]. *Millî Folklor*, (88), 28-32.
- Düzgün, U & Akgün, S. (2017). Bireysel ve Genel Adil Dünya İnancının Depresyon İle İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1).
- Furat, A. Z. (2008). *Yetişkinlerin yaygın din eğitiminde televizyonun yeri ve fonksiyonları, İstanbul örneği: Sır dizileri ve dini programlar*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Göle, N. (2001). *Modern mahrem: Medeniyet ve örtünme*. İstanbul: Metis.
- Göregenli, M. (2012). Ayrımcılığın meşrulaştırılması. (Der. Kenan Çayır & Müge Ayan Ceyhan). *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 61-72.
- Hafer, C. L. & Correy, B. L. (1999). Mediators of the relation between beliefs in a just world and emotional responses to negative outcomes. *Social Justice Research*, 12(3), 189-204.
- Hogg, M. A. & Vaughan, G. M. (2014). *Sosyal psikoloji*, (çev. İ. Yıldız ve A. Gelmez). Ankara: Ütopya.
- Koçak, A., Çakır, V. & Gülnar, B. (2006). Mystery serials: The relations between the watching motives and religiousness. *Proceedings of the Fourth International Symposium Communication in the Millennium*. 344-354.
- Kurt, A. (2017). Toplum ve Din. *Sosyolojiye Giriş*, Editör: İhsan Sezal, İstanbul: Beta.
- Lerner, M. J. & Simmons, C. H. (1966). Observer's reaction to the "innocent victim": Compassion or rejection?. *Journal of Personality and social Psychology*, 4(2). 203-210.
- Lerner, M. J. (1980). The belief in a just world. *The Belief in a just World*. Boston: Springer, MA. 9-30.

- Lipkus, I. M. & Siegler, I. C. (1993). The belief in a just world and perceptions of discrimination. *The Journal of psychology*, 127(4), 465-474.
- Ritter, C., Benson, D. E. & Synder, C. (1990). Belief in a just world and depression. *Sociological Perspectives*, 33(2), 235-252.
- Tavşancıl, E. & Aslan, A. E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon.
- URL 1, https://www.wikizero.com/tr/S%C4%B1rlar_D%C3%BCnyas%C4%B1
Erişim tarihi: 12.05.2019.
- URL 2, <https://www.haberturk.com/medya/haber/16926-sir-dizilerine-ilahiyatci-gorusu-sarti>
Erişim tarihi: 01.06.2019.
- URL 3, <https://www.izle7.com/> Erişim tarihi: 14.06.2019.
- Yiğit, A. (2011). Islamic modernity and the re-enchanting power of symbols in Islamic fantasy serials in Turkey. *Muslim Rap, Halal Soaps, and Revolutionary Theater: Artistic Developments in The Muslim World*. University of Texas Press. 207-229.

